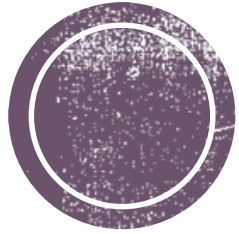

ZNALECKÁ ČINNOST

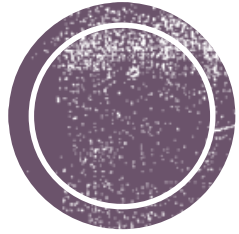
**V
KONTEXTU
PSYCHODIAGNOSTIKY**

**ROLE PSYCHOLOGA V
TRESTNÍM ŘÍZENÍ**

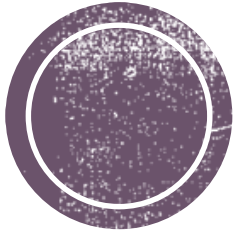
ZNALEC je „osobou se speciálními odbornými znalostmi, rozdílnou od procesních stran a orgánů činných v trestním řízení, která je přibrána pro objasnění konkrétní skutečnosti důležité pro trestní řízení, jejíž objasnění takové odborné znalosti vyžaduje“
(Bartoníková a Fryšták, 2011)

ZNALECTVÍ můžeme vnímat jako *znalecké zkoumání*, které „nelze chápat jen jako izolované části činnosti znalce (vlastní zkoumání nebo znalecký posudek), ale jako *komplexní činnost znalců, která se děje ve formě stanovené procesními předpisy* (Heinz, 2009).

Předpokladem pro výkon znalecké činnosti je:

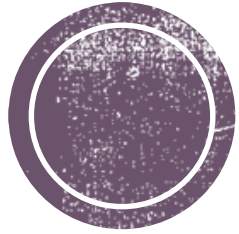
- jmenování znalcem
- složení slibu
- zápis do seznamu znalců

Jmenování znalce je upraveno v oddíle II v §3-7 znaleckého zákona. **Znalcem může být:**

- ✓ občan České republiky
- ✓ občan jiného členského státu, kterému bylo vydáno potvrzení o přechodném pobytu nebo povolení k trvalému pobytu; státní příslušník jiného členského státu Evropské unie, kterému bylo vydáno povolení k trvalému pobytu
- ✓ osoba bezúhonná a způsobilá k právním úkonům
- ✓ musí se jmenováním souhlasit

JMENOVAŤ ZNALCEM lze toho, kdo podle §4 odst. 1 písm. e) znaleckého zákona „Absolvoval speciální výuku pro znaleckou činnost, jde-li o jmenování pro obor, v němž je taková výuka zavedena“. Podmínky:

- **Mgr. z oboru Psychologie**
- **zkušenost** v oboru, nejlépe v psychodiagnostice v délce nejméně 10 let (klinická praxe, vlastní praxe + výcvik) – případně specializační profesní vzdělávání
- dle §4 odst. 1 písm. f) znaleckého zákona musí mít znalec znalec „takové **osobní vlastnosti**, které dávají předpoklad pro to, že znaleckou činnost může řádně vykonávat“

ZNALEC PSYCHOLOG

Obory znalecké činnosti:

- obor Školství a kultura (obvykle psychologové bez specializace; časté specializace: klinická psychologie, dětská psychologie, dopravní psychologie, forenzní psychologie a specializace na syndrom zavrženého rodiče...)
- obor Zdravotnictví (podobor psychiatrie; specializace klinická psychologie)

ZNALEC PSYCHIATR se na rozdíl od psychologa vyjadřuje specificky k:

- přítomnosti či nepřítomnosti známek duševní poruchy
- chorobným změnám
- ovládacím a rozpoznávacím schopnostem
- případným léčebným opatřením

PRÁVA A POVINNOSTI ZNALCE nejsou v české právní úpravě jasně a strukturovaně vymezeny, lze je dovodit ze:

- znaleckého zákona a doplňující vyhlášky
- trestního řádu
- ostatních předpisů obsahujících ustanovení o znalcích

ODPOVĚDNOST ZNALCE

Znalecký posudek, který znalec vypracovává, má v řadě případů velmi výrazný vliv na výsledek trestního řízení. Proto musí být znalec za porušení předepsaných povinností odpovědný.

Typy odpovědnosti:

- odpovědnost občanskoprávní
- správní
- trestní
- odpovědnost zákonná
- odpovědnost smluvní

ZÁNIK PRÁVA VYKONÁVAT ZNALECKOU ČINNOST (§20a znaleckého zákona)

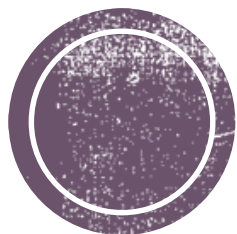
- smrtí
- prohlášením za mrtvého
- zbavením způsobilosti k právním úkonům, nebo omezením způsobilosti k právním úkonům.
- pravomocným odsouzením za úmyslný trestný čin nebo pravomocným odsouzením za nedbalostní trestný čin spáchaný v souvislosti s výkonem činnosti znalce
- pravomocným uložením sankce vyškrtnutím ze seznamu znalců
- na základě písemné žádosti o vyškrtnutí ze seznamu znalců podané ministru spravedlnosti nebo předsedovi krajského soudu

ZNALECKÝ POSUDEK

Náležitosti znaleckého posudku jsou definovány převážně ve znalecké vyhlášce a to v §13.

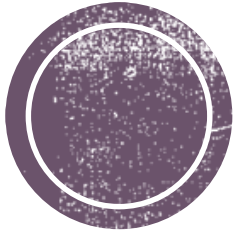
„V posudku uvede znalec popis zkoumaného materiálu, popřípadě jevů, souhrn skutečností, k nimž při úkonu přihlížel (nález), a výčet otázek, na které má odpovědět, s odpověďmi na tyto otázky (posudek).“

Znalecký zákon se k této problematice téměř nevyjadřuje. Jediná zmínka je v §13, kde stojí: *„Podává-li znalec posudek písemně, je povinen každé jeho vyhotovení podepsat a připojit otisk pečeti.“*

V praxi má psychologický soudně - znalecký posudek pětičlennou strukturu:

- zadání úkolu
- stručný výpis ze spisové dokumentace
- vlastní psychologické vyšetření,
- závěr posudku a
- formální náležitosti (Čírtková, 1998).

Mezi formální náležitosti posudku patří:

- ✓ stvrzení platnosti a autorství skrze datum
- ✓ identifikační údaje znalce a
- ✓ znalecká doložka.

Posudek musí být svázaný, jednotlivé strany očíslovány, sešivací šňůra musí být připevněna k poslední straně posudku a přetištěna znaleckou pečeti.

POVINNOST VYPRACOVAT ZNALECKÝ POSUDEK PSYCHOLOGEM

K vyšetření duševního stavu mladistvého musí být přibrán znalec z oboru zdravotnictví, odvětví psychiatrie se specializací na dětskou psychiatrii a znalec z oboru zdravotnictví nebo pedagogiky, odvětví psychologie, se specializací na dětskou psychologii.

Psycholog také bývá často přibírán k tzv. diferenciální diagnóze, při které spolupracuje s psychiatrem nebo k doplnění znaleckého posudku z oboru psychiatrie z důvodů doplnění subjektivní stránky spáchaného trestného činu

PSYCHOLOGICKÉ ZKOUMÁNÍ OBVINĚNÝCH je realizováno nejčastěji v těchto případech:

- nedbalostní TČ
- případy spojené s autoagresí
- TČ spáchané mladistvými pachateli
- TČ proti životu

Okruhy, ke kterým se psycholog vyjadřuje, jsou zpravidla následující:

- posuzování osobnosti (kognitivních předpokladů) obviněného (obžalovaného)
- posuzování kriminální motivace, event. chování
- posuzování věrohodnosti (obecná x specifická věrohodnost)
- posuzování interpersonálních vazeb, vlivů prostředí na osobnost
- posuzování kriminálního vývoje osobnosti (nebezpečnosti pachatele) a možnost jeho resocializace

Typově stejné otázky, kladené zpravidla znalcům psychologům:

Jaká je úroveň a struktura intelektových funkcí (rozumových schopností) posuzovaného?

Jaká je struktura osobnosti posuzovaného?

Jaká je úroveň a ovládání agresivity (seberegulace, volních vlastností) posuzovaného?

Jaká byla z psychologického hlediska motivace při údajném páčání trestného činu?

Jaké jsou převažující psychologické obranné mechanismy posuzovaného?

Jaká je úroveň sociálních vztahů posuzovaného. (Proved'te rozbor vztahu posuzovaného a poškozeného)?

Jaká je z odborného hlediska prognóza dalšího vývoje osobnosti posuzovaného ve vztahu k protispolečenskému jednání a jeho resocializace?

Jaké další skutečnosti považuje znalec za důležité sdělit?...

Často kladené specifické otázky:

- *Byly u zkoumané osoby zjištěny sklony ke zveličování události, popř. sklony ke lhavosti a konfabulaci?*
- *Jaký je psychický stav zkoumané osoby v současné době?*
- *Navrhuje znalec ze svého hlediska nějaká opatření, pokud ano, konkrétně jaká?“...*

METODY VYUŽÍVANÉ V RÁMCI ZNALECKÉHO ZKOUMÁNÍ

- **klinické metody** (pozorování, rozhovor, anamnéza, zkoumání spontánních produktů, deníků...)
- **testové metody** (výkonové – percepce, motorika, myšlení, testy speciálních schopností; projektivní; dotazníkové)

VÝZNAM UŽITÉ TESTOVÉ BATERIE

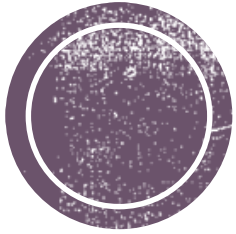
PSYCHIATRICKÉ VYŠETŘENÍ provádí znalec zpravidla formou ambulantního klinického vyšetření. Pro vypracování posudku musí znalec ve většině případů prostudovat zdravotnickou dokumentaci pachatele, ke které má podle Zákona o zdravotnických službách přístup (Švarc, 2014). Ve složitém diagnosticky nejasném případě může znalec pořádat o umístění pachatele do psychiatrického zařízení za účelem jeho pozorování. Délka pozorování nesmí překročit dva, resp. tři měsíce.

OSOBNOST

- V závěru psychologického soudně znaleckého posudku se s přihlédnutím k celé problematice poruch osobnosti může objevit buď tvrzení, že *osobnost pachatele nejeví klinické známky patologie* nebo, že v osobnosti pachatele (obviněného, obžalovaného) je několik významných patologických rysů.
- Samotná diagnostika poruchy osobnosti je zpravidla určena po dohodě s psychiatrem.

INTELEKT

- Zhodnocení intelektu pachatele a celé jeho osobnosti můžeme považovat za jádro znaleckého posudku.
- Soudní znalec hodnotí intelekt pachatele **v závěru znaleckého posudku** zpravidla až po zhodnocení jeho osobnosti. Pokud se celkové rozumové schopnosti pohybují v pásmu normy, často již nic dalšího neuvádí. Pokud jsou sníženy, uvádí psycholog v jaké to je oblasti.
- **V případech mladistvých pachatelů bývá v posudku uvedeno, zda jejich intelekt odpovídá věku či nikoliv.**

MOTIVACE – MOTIVAČNÍ KONTINUUM

- **Environmentálně stimulované TČ** (antisociální chování je podmíněno sociálními faktory, osobnost pachatele není zpravidla narušená - TČ páchané během válečných střetů)
- **Situačně podmíněné TČ** (pachatel jedná v reakci na stresové okolnosti, málokdy trpí duševní poruchou – např. vražda v hádce, nebo vloupání s finanční motivací).
- **TČ motivované impulzivitou pachatele** (často se jedná o náhodný TČ, pachatel bývá nepředvídatelný)
- **Katathymní TČ** (2 podskupiny: akutní a chronické katathymní trestné činy; v akutní podobě jde o zapojení skrytého, emočně nabitého konfliktu, který téměř vždy zahrnuje sexuální neadekvátnost, která převládne nad sebekontrolou pachatele - delikty jsou neplánované)
- **Kompulzivní TČ** (na spáchání činu má velký vliv vnitřní, psychogenní tlak; vícenásobné činy bývají páchany podobným, až ritualistickým způsobem, časté jsou zneklidňující a sadistické fantazie, které předcházejí spáchanému činu, který je buď příležitostný, nebo předem plánovaný. Znalec u pachatele ve většině případů zjistí závažnou psychopatologii)

VÝSLECH ZNALCE (cca 2/3 případů na popud obhájce)

- u každého soudu a i u každého dokazování je jiný
- je vyžadován jak u osob obviněných či obžalovaných z trestného činu, tak i u svědků
- *formální a procesní vady znaleckých posudků*
- *obsahová správnost znaleckých posudků*
- *věrohodnost znaleckého posudku*
 - ✓ způsobilost znalce podávat věrohodné znalecké posudky
 - ✓ úplnost a bezvadnost podkladových materiálů
 - ✓ odborná odůvodněnost (Ševčík a Ullrich, 2015)

UKÁZKA REALIZACE ZNALECKÉHO ŠETŘENÍ

Následující obsah je v rámci výuky prezentován pouze na přednášce.

USTANOVENÍ ZNALCE

POZVÁNKY...

- PROSTUDOVÁNÍ SPISU – VÝPIS ZE SPISU
- STRATEGIE VYŠETŘENÍ
 - ✓ ROZHODNUTÍ O PŘIBRÁNÍ ZNALCE
 - ✓ VOLBA PROSTŘEDÍ A METOD
 - ✓ STANOVENÍ ČASOVÉ DOTACE
 - ✓ PŘÍPRAVA PSDG MATERIÁLŮ A ZÁZNAMOVÉ TECHNIKY...
- REALIZACE VYŠETŘENÍ
- STANOVENÍ ZNALECKÝCH ZÁVĚRŮ
- SEPSÁNÍ A FORMALIZACE POSUDKU
- VYÚČTOVÁNÍ ZNALEČNÉHO
- (VÝPOVĚĎ ZNALCE V RÁMCI ŘÍZENÍ)

ZNALECKÝ POSUDEK

VYÚČTOVÁNÍ ZNALEČNÉHO

